

Key-words : Turkology, Agatangel Krymskyi, tradition of oriental studies, library collection, V.Vernadskyi National Library of Ukraine

УДК 81'366=512,161

ПРАГМАТИКА АНТРОПОНІМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ТУРЕЦЬКОЇ ПРЕСИ)

Скразловська І. А.

Харківський педагогічний університет імені Г.С.

Сковороди

У кожному сучасному суспільстві є низка історично сформованих і соціально й культурно зумовлених антропонімічних моделей. Зазвичай одна модель є офіційним (закріпленим в офіційних документах – паспорті, свідоцтві про народження і т.п.), а решта – неофіційними найменуваннями людини, що варіюються залежно від ситуації спілкування, комунікативних намірів адресанта і референта, їх соціального статусу, віку, соціальних ролей і деяких інших чинників, які в сучасній лінгвістиці прийнято відносити до сфери вивчення прагматики.

Мета нашої роботи – дослідити прагматичні особливості антропонімічних моделей турецької мови на матеріалі турецької преси. Жанрове і тематичне різноманіття газетних публікацій дозволяє виявити особливості вживання антропонімічних моделей турецької мови в різних контекстах і в різних сферах діяльності людини – в політиці, економіці, культурі, спорті.

У сучасній турецькій лінгвістиці прагматичний підхід

до досліджуваних явищ не надто поширений. З погляду прагматики вивчаються здебільшого морфологічні і синтаксичні структури мови [1], [2]. Досліджень, присвячених прагматичній особового імені, до цього часу, на жаль, немає. Теоретичною базою для нашого дослідження послужили роботи українських і зарубіжних дослідників, таких як Н.Д. Арутюнова, Ю.Д. Апресян, Г.Г. Почепцов, В.І. Заботкіна, Ю.С. Степанов, Т.А. ван Дейк, А. Вежбицька, В.Г. Гак, В. Гумбольдт, Дж. Остін, Дж. Серль, Ф.С. Бацевич.

У сучасному розумінні лінгвопрагматика вивчає «мову в дії у зв'язку з учасниками комунікації і в рамках створюваного ними прагматичного контексту» [3] і займається вибором «найбільш оптимальних з наявних у мові засобів для найбільш успішного впливу на адресата, для ефективного досягнення поставленої мети в конкретних обставинах мовного спілкування» [4, с. 325-326]. У зв'язку з цим основними об'єктами прагматичного дослідження стають автор висловлювання (адресант), адресат (референт) і прагматичний контекст.

Офіційна антропонімічна модель турецької мови складається тільки з двох елементів – імені та прізвища. Ім'я може бути однокомпонентним (*Ahmet, Nurgül*) або двокомпонентним (*Mehmet Ali, Recep Tayyip, Elmas Seyda*). Однак навіть якщо ім'я складається з двох компонентів, зазвичай при зверненні використовується тільки один з них. Прізвища в турків з'явилися відносно недавно: закон, що передбачав наявність у всіх громадян Туреччини прізвищ, був прийнятий тільки в 1934 році. До цього турки-османи активно користувалися прізвишками, титулами і званнями, які виконували, разом із особовим ім'ям, функцію розрізнення та ідентифікації. В офіційних документах і

газетних текстах ім'я, як правило, передує прізвищу, хоча це і не є обов'язковим. У заміжніх жінок може бути подвійне прізвище: перше – дівоче, і друге – прізвище чоловіка: *Bahar BALKIZ ÖZTÜRK*.

У нашій роботі «Антропонімічні моделі турецької мови як лінгвокультурний феномен» ми виділили всі наявні в турецькій мові моделі називання і звернення до людини, що містять антропоніми, включаючи демінутиви, зменшувально-пестливі форми імені, етикетні поширювачі, слова на позначення звання і посади [5]. У цьому дослідженні ми розглядаємо вплив прагматичних чинників на вживання наявних у турецькій мові антропонімічних моделей у мові преси.

Інтродуктивна модель (антропонімічна модель, за допомогою якої автор уперше вводить у текст публікації ім'я референта) збігається в усіх жанрах газетних публікацій: це ім'я + прізвище (*Özlem Yıldız*). Часто поширювачами тут виступають назви посади, звання або професійної приналежності референта: *Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç, projenin mimarıMetin Hepgüler, sanık Emre Günaydın*.

У подальшому тексті статті ця модель трансформується: в основному скорочується до імені або прізвища в публікаціях про шоу-бізнес і спорт (*eski sevgilisi manken Şenol; Serdar'ın adresi; Polat ve ekibinin hazırladığı program*) або до моделей «прізвище» або «посада / звання + прізвище» в публікаціях на тему політики, економіки, науки: *açıklama yapan Erdoğan; Prof. Dr. Turgay; Başbakan Demirel*.

У статтях про спорт (особливо це стосується найпопулярнішого в Туреччині виду спорту футболу)

спостерігається великий відсоток моделей, що складаються тільки з прізвища або прізвиська: *Servet-Arda-Sabri-Kalli tartışmışlar*.

Для статей, що освітлюють новини шоу-бізнесу, характерне вживання псевдонімів. Це можуть бути однокомпонентні моделі (тільки ім'я) або моделі, що повторюють офіційну антропонімічну модель (ім'я + прізвище): *Tarkan, Esmeray, Neco, Nil Burak, Banu Alkan*. У текстах довідкового характеру вказується повне ім'я актора: *Sezen Aksu – Fatma Sezen Yıldırım*.

Для турецької преси нехарактерне вживання демінутивів або зменшувально-пестливих форм імені. Крім того, що це продиктовано правилами публіцистики, це ще пов'язано із загальною культурою спілкування в Туреччині. У турецькому суспільстві демінутиви використовуються досить рідко, тільки близькі друзі можуть називати один одного скороченою формою імені, яка вважається фамільярною (*Neco, Fato*). У пресі демінутиви трапляються тільки як частина прізвиська спортсменів чи політиків: *Deli İbo* або *Çoban Sülo*. Вживання таких моделей найчастіше підкреслює близькість до народу, народне визнання. Ще одна причина використання імен вторинної номінації у газетній публікації (прізвиськ, димінутивів і т.п.) – це свідомий прагматичний зсув у бік заниження соціального статусу реферанта. Як приклад можемо навести повторюване використання скороченої форми прізвища колишнього французького президента Ніколя Саркозі у публікації, де мова йшла про його відпустку з дружиною Карлою Бруні: *uçğa binen Sarko ve Bruni; Sarko ile Carla*.

В основному ж прізвиська використовуються в газетних текстах разом з офіційними іменами як знак додаткової риси, що характеризує референта, і часто

супроводжуються вступними конструкціями типу «відомий як»: *Unutulmaz siyasetçi Karaoğlu Bülent Ecevit. Türk edebiyatının 'cumhurbaşkanı' olarak tanımlanan Hürriyet Gazetesi Yayın Danışmanı Doğan Hızlan. 'Uçan Bufalo' lakaplı milli atlet Reşat Oğuz.* Як видно з прикладів, уживання прізвищ допомагає автору статті висловити свою суб'єктивну оцінку по відношенню до референта.

Використання ініціалів імені також нехарактерне для турецької преси. Виняток становлять двокомпонентні особові імена. У зв'язку з тим, що для звернення, як правило, використовується тільки одне ім'я з двох, друге ім'я на письмі замінюється ініціалом: *B. Uğur Banoğlu, Gülçin Y. İzel.* З одного боку, це пояснюється таким нелінгвістичним явищем, як мода, з іншого, на думку дослідниці іспанських антропонімів Шемінової Н.В., це є певним наслідуванням американської традиції, адже модель «ім'я + ініціал середнього імені + прізвище» є найбільш поширеною моделлю номінації в американській антропонімії [6, с. 300].

Також ініціальні літери імені та прізвища можуть використовуватися в статтях, де з метою безпеки не розкривається справжнє ім'я злочинця, потерпілого або посадової особи: *evlerinde saklanan B.Ö'ye Kurban Bayramı öncesi eylem talimatı geldi; planını engelleyen polislerden M.T.*

Імена дітей в пресі вживаються, як правило, без прізвищ: *Merve, Serdar.* Якщо йдеться про сім'ю, використовується модель «прізвище + ailesi (сім'я)» (*Köse Ailesi*), якщо говорять про подружню пару, використовується модель «ім'я чоловіка + ім'я дружини + прізвище + çifti (пара)» (*Yusuf-Funda Cevat çifti*).

Етикетні поширювачі типу *bey / bayan* (пан / пані) вживаються в пресі тільки при передачі прямої мови:

'Mehmet Ali Bey, şu soruma cevap verir misiniz?'

Звернення в інтерв'ю до чиновників, які нині обіймають високі посади, обмежується назвою посади з афіксом приналежності (мій): *Başkanım, Bakanım, sayın Büyükelçim*.

Примітно, що в заголовках публікацій часто використовується усічена модель іменування – тільки ім'я або тільки прізвище: *Erdoğan Batı'yı terörizmle suçluyor. Seren'in gizli aşkı*. На нашу думку, це зумовлено тим, що основне завдання заголовка – передача інформації в максимально стислій формі.

Таким чином, можна сказати, що вибір антропонімічної моделі в турецьких газетних публікаціях залежить як від стилю публікації, її жанру і тематичних особливостей, так і від суб'єктивного ставлення автора до референта, віку референта, його соціального статусу, сфери діяльності, а також загальноприйнятих в турецькому суспільстві норм комунікації.

Література

1. Külebi O. Türkçe Ünlemlerin Kullanımbilim (Pragmatics) Yönünden İncelenmesi // Dilbilim Araştırmaları 1990.– İstanbul, 1990.– Hitit Yayınevi, s. 10-34.

2. Aşkın Balcı H. Edimbilim ve Gramer İlişkisi // İternational Journal Of Languages. Education and Teaching. Volume 5. Issue 4.– p. 556-566.

3. Цегельник Д. Е. Прагматика товарных знаков аббревиатурного происхождения: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04. / Д. Е Цегельник. - Уфа, 2002. - 185 с.

4. Степанов Ю.С. В трехмерном пространстве языка: Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства / Ю.С. Степанов. - М., 1985. - 335с.

5. Скразловська І.А. Антропонімічні моделі турецької мови як лінгвокультурний феномен // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Питання ходознавства в Україні» 28 березня 2019 р. - с. 102-105.

6. Шеминова Н.В. Антропонимы в медийном дискурсе // Системные и дискурсивные свойства испанских антропонимов / под. ред. проф. Ю.А. Рылова. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 2010. — с. 295-363.

Анотація

Скразловська І.А. Прагматика антропонімічних моделей турецької мови (на матеріалі турецької преси)

Кожному сучасному суспільству притаманні певні антропонімічні моделі, які склалися на протязі історії і є соціально й культурно обумовленими. Ці моделі містять офіційні та неофіційні найменування людини. Жанрове і тематичне різноманіття газетних публікацій дозволяє виявити особливості вживання антропонімічних моделей турецької мови у різних контекстах і у різних сферах діяльності людини - в політиці, економіці, культурі, спорті. У роботі досліджуються прагматичні особливості антропонімічних моделей турецької мови на матеріалі турецької преси. Робиться висновок, що вибір антропонімічної моделі в турецьких газетних публікаціях залежить як від стилю публікації, її жанру і тематичних особливостей, так і від таких прагматичних чинників, як суб'єктивне ставлення автора до референта, вік референта, його соціальний статус, сфера діяльності, а також загальноприйнятих у турецькому суспільстві норм комунікації.

Ключові слова: прагматика, турецька мова,

антропонімічні моделі, газетні тексти

Аннотация

Скразловская И.А. Прагматика антропонимических моделей турецкого языка (на материале турецкой прессы)

Каждому современному обществу присущи определенные антропонимические модели, которые сложились на протяжении истории и являются социально и культурно обусловленными. Данные модели включают в себя официальные и неофициальные наименования человека. Жанровое и тематическое разнообразие газетных публикаций позволяет выявить особенности использования антропонимических моделей турецкого языка в разных контекстах и в разных сферах деятельности человека - в политике, экономике, культуре, спорте. В работе исследуются прагматические особенности антропонимических моделей турецкого языка на материале турецкой прессы. Делается вывод, что выбор антропонимических моделей в турецких газетных публикациях зависит как от стиля публикации, ее жанра и тематических особенностей, так и от таких прагматических факторов, как субъективное отношение автора к референту, возраст референта, его социальный статус, сфера деятельности, а также общепринятых в турецком обществе норм коммуникации.

Ключевые слова: турецкий язык, прагматика, антропонимические модели, газетные тексты

Annotation

Skrazlovskaja I.A. The Pragmatics of the Anthroponymic Models of the Turkish Language (On the

Material of the Turkish Press)

Every modern society has a certain number of anthroponymic models which have been formed throughout history, and are socially and culturally determined. These models include official (formal) and unofficial (informal) personal names. The genre and thematic diversity of newspaper publications makes it possible to identify the peculiarities of the use of anthroponymic models of the Turkish language in various contexts and in different areas of human activity: in politics, economics, culture, and sports. This paper explores the pragmatic dimension of the anthroponymic models of the Turkish language on the material of the Turkish press. It is concluded that the choice of anthroponymic models in Turkish newspaper publications depends on the style of publication, its genre and thematic features, as well as on such pragmatic factors as an author's subjective attitude to the referent, the referent's age, his social status, field of activity, and the norms of communication in the Turkish society .

Keywords: pragmatics, Turkish language, anthroponymic models, newspaper texts

К ПРОБЛЕМЕ СОКРАЩЕНИЯ (АББРЕВИАЦИИ) КАК СПОСОБА СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Алибекироглу С.

Газиантепский университет

Харьковский национальный педагогический
университет имени Г.С. Сковороды

Как известно, турецкий язык с точки зрения